

אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל. ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואף על פי שנגלה סודן' (רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יג. וע' במשך חכמה (קדושים יט, לג-ד) שפירש בזה המקרא 'זכי יגור אתך גר...').

דוכל יוצא... –

'ועל כיוצא בזה (– סימני ה'דברים המכוערים) אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות. ואולם כדי להרבות בחקירות בכל כיוצא בזה, נראה לעניות דעתי שלא מן השם הוא, ואין כבוד אלקים חקור דבר זה. אך להעלים עין (כצ"ל) בהתגלה הדבר על יד עדים שראו דבר מכוער – חלילה וחס' (שו"ת מהר"ק שורש קלה).

דף כה

'טעמא דממדינת הים דעליה קסמכינן אבל מארץ ישראל דלאו עליה קסמכינן, ישא את אשתו...'
אף על פי שגם המביא גט בארץ ישראל צריכים אנו לעדותו שאכן הוא שלח הבעל להולכת הגט, וכיון שכן למה לא נחשוש גם בזה שמא עיניו נתן בה ומשקר?

– כוונת הגמרא כך היא: דוקא המביא גט ממדינת הים שסומכים אנו עליו לגמרי שהרי גם אם יבוא הבעל ויערער על הגט לא נחוש לו, שעל כך תקנו שיאמר 'בפני נכתב ובפ"נ' כמבואר בריש מסכת גטין, אבל בארץ ישראל, מתיירא מפני הכחשת הבעל והרי שקרו 'עביד לאגלוויי' (עפ"י ריטב"א; מחנה אפרים הל' גירושין ז. וע' מרומי שדה).

'פלוני רבעני לאונסי – הוא ואחר מצטרפין להרגו' ואינו פסול מטעם נוגע בעדותו; אם מפני שאין פסול 'נגיעה' אלא בנגיעת ממון (כמו שהוכיח מהר"ט בשו"ת חו"מ פ), או מפני שאין לו כל טובת הנאה בהווה או בעתיד, ומשום שנאה ותאות נקם גרידא אינו נעשה 'נוגע'. (וע' אור זרוע: 'יש לי ללמוד מכאן דקרובי המוכה מעידין על המכה לגרשו מבית הכנסת. ואפילו המוכה עצמו'. וע' במה שהאריך בספר אפיקי ים ח"א לט. עוד בענין נגיעה שאינה של ממון, ע' במובא בב"ב מג קלד:).

(ע"ב) 'דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע'. כתב הראב"ן (דף יד ע"ג): מדובר כשהוא בלבד אומר כן, שנרבע לרצונו, אבל אותו שמצטרף עמו אינו אומר 'לרצונו', שאם כן נמצא זה פסול לפי עדותו של העד האחר ואין כאן שני עדים כשרים.

ואולם רוב הפוסקים חולקים על כך (ע' בשו"ת הריב"ש רפא; אה"ע קטו ו חו"מ לד, כו; תומים פו, כו; אבני נזר אה"ע כט. ובכנסת הגדולה (לד) נקט כהראב"ן. וע' יד דוד סנהדרין ט שצדד להוכיח מהרשב"א בתשובה שהולק על הראב"ן). בספר יד דוד (סנהדרין) הסביר טעמם, כיון שאין כאן אלא עד אחד שמעיד שהוא רשע, והלא עד אחד אינו נאמן לפסול אדם. וטעם הראב"ן – פרש שם – לפי שגם הוא עצמו מודה בדבר זה שנרבע לרצונו. ונראה שאין צורך בכך אלא גם אם הוא עצמו לא היה אומר 'לרצונו', היות ולפי דברי העד השני זה שעמו פסול לעדות, שוב אי אפשר לצרפם ואין כאן אלא עד אחד שהרי לפי עדותו אין לפנינו עדות כשרה [בפרט באותן עדויות שהדין הוא שאין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחת, נראה שבעדותו של כל אחד מהעדים כלולה בעצם גם עדות שיש עמו עד נוסף]. וצ"ע. ויש שפרשו בטעם החולקים על הראב"ן, שכל שב"ד לא פסלו אדם בפועל להעיד, גם אם באמת כלפי שמיא הוא עבריין ורשע – כשר לעדות, ולכן אף אם נאמר שהעד השני דובר אמת בכל דבריו ונגקוט שאכן פלוני זה נרבע לרצונו, אך הואיל ולמעשה אין פוסלים אותו בב"ד – יש כאן עדות כשרה (כן כתבו התומים פו ס"ק כו ואור שמח עדות יב, ב).

ולפי"ז צריך לומר שמה שכתבו הפוסקים שהיודע שחברו רשע אסור לו להעיד עמו (ערמב"ם עדות י, א; חו"מ לד, א), מדובר שיודע שכבר העידו עליו שני עדים ופסקו עליו ב"ד לפוסלו, אבל בלאו הכי מותר (ע' חתם סופר יו"ד יא; חדושי הרי"ם לא סק"ב).

וכן האדם שיודע בעצמו שהוא רגיל בעבירה אשר אם היו יודעים ב"ד על כך היו פוסלים אותו – לפי דברי התומים מותר לו להעיד כל שאין אחרים שיודעים זאת. וכבר דנו בכך הפוסקים – ע' פתחי תשובה לד, א; אבנ"ז אה"ע כט; מנחת שלמה ח"א פב עמ' תק. וע"ע במובא ביוסף דעת ב"ב מג מהחזו"א, ובמובא בקדושין מט.

'אמר לך רב יוסף: אנה דאמרי אפילו לרבנן ושאני עדות אשה דאקילו בה רבנן...' שאלו חכמים אחרונים: לו יהא שגולן כשר לעדות אשה, מכל מקום כשאומר 'הרגתי' הלא משים עצמו רשע וכלל נקוט בידינו שאין אדם משים עצמו רשע, והרי לשיטת רב יוסף אין אומרים 'פלגינן דיבורא', ואם כן כשאומר 'הרגתי' כשם שאינו נאמן על רשעתו מדוע יהא נאמן להשיא את אשתו? מכח קושייה זו הוכיח בספר שב שמעתתא (ו, ה), שכלל זה שאין אדם משים עצמו רשע' הוא רק ברשעות כזאת הפוסלת לעדות, אבל אם אינו נפסל בכך לעדות, נאמן בעדותו להרשיע את עצמו. וכן דייק מלשון הגמרא: **'לרצוני רשע הוא, והתורה אמרה אל תשת ירך עם רשע'...** משמע שרק מפני שפוסל עצמו מלהעיד אינו נאמן.

(וחזר בו שם ממש"כ בקצוה"ח (לה סק"ד) שגם ברשעות שאינו נפסל מחמתה לעדות אין אדם נאמן לשים עצמו רשע. וע' בתומים כללי מגו קה).

אולם בנודע ביהודה (קמא אה"ע עב) תרץ באופן אחר: לרב יוסף אין אומרים 'אין אדם משים עצמו רשע' אלא במקרה שכל עדותו על עצמו בלבד אבל אם מעיד על דבר אחר, מתוך שנאמן על אותו דבר נאמן גם להרשיע את עצמו, הלכך מובן שכל הדיון כאן בגמרא על סמך ההנחה שמקבלים את עדותו שהרג, והשאלה היחידה היא אם רשע כזה כשר לעדות אשה או לא (וע' גם בשו"ת שבט הלוי ח"ג רד, ג).

ויש שכתבו לפרש הדבר באופן זה: אף רב יוסף מודה בעקרון לרבא ש'פלגינן דיבורא', וניתן לקבל חלק מעדותו של אדם השייך לענין הנידון ולא לקבל חלק אחר שאינו נוגע לו, אלא סובר רב יוסף שכשהמעיד אומר על עצמו 'רשע אני', באופן זה בלבד אין לנו לקבל עדותו שהרי הוא כסותר עדות עצמו, כי לדבריו הוא אין כאן עדות כשרה וכלשון הגמרא בסנהדרין 'לדברין – רשע אתה'.

ולכך, אם לעדות אשה מכשירים גם עדות רשע, שוב אין כאן סתירה מניה וביה מדברי המעיד לעדותו, שהרי גם אם נקבל את העובדה שהרג הוא כשר להעיד, ולכן כבר ניתן לומר שנקבל מעדותו רק את החלק השייך להתר האשה להנשא ולא את החלק של 'הרגתי', שהרי אין זה משנה לצורך קבלת העדות אם באמת הוא ההורג או אחר, כי גם אם זה המעיד רשע הוא – עדותו עדות (עפ"י אור שמה הל' עדות ב, יב; חידושי הגרנ"ט כתובות לג. עוד בענינים אלו ע' במובא בסנהדרין ט"ז).

ע"ע במובא ביוסף דעת סנהדרין ט ז.

'באומר אני הייתי עם הורגיו'. מפשט הדברים, מכך שאומר 'הרגנוהו' [כמו שכתבו הראשונים ש'באומר' לאו דוקא אלא כלומר נעשה כאומר] משמע לכאורה שלא מיחה ביד ההורג הגם שהיה יכול לעשות כן, ואעפ"י כ לא נפסל לעדות הגם שעבר בלא תעמוד על דם רעך' ובסיוע בדברים לרוצח. וצ"ע.

זהתנא אמרו לו לרבי יהודה מעשה בלסטים אחד שיצא ליהרג... והשיאו את אשתו. הקושיא היא אף לחכמים החולקים על רבי יהודה, שהרי לדברי רב מנשה שהלכה כמותו, הרוצח פסול לעדות אשה

ואם כן כיצד השיאו את האשה על סמך עדותו של לסטים זה, שמשמע שידוע בו שלסטים היה. ועל כרחק להעמיד שנתפס ע"י לסטיות ובבית דין של נכרים, אבל הוא עצמו לא לסטים (עפ"י רשב"א וריטב"א).

'הא התירה ישאנה. במאי עסקינן, אילימא בחד חד מי מצוי מתיר...' פירוש, מדקתני 'שאסר' מכלל שאילו היה רואה לה פתח היה יכול להתיר. [ומה שנקט 'הא התירה ישאנה', משום שכך נופל דיוק לשון המשנה] (תורי"ד).

יתכן עוד שבדוקא נקטו לשון 'הא התירה ישאנה', לומר שאין בזה חשש לזות שפתים וחדש שלכך עשה לה טובה להתירה, כדי לישאנה אח"כ.

– מכאן הוכיחו המפרשים שהחכם רשאי להתיר נדר האשה אף אם בעלה שמע והחריש או אפילו קיים הנדר (עפ"י תרומת הדשן רעט; ים שלמה ועוד). ואין הדבר מוסכם (ע' במרדכי פ"ד דגטין).

*

'מת, הרגתיו הרגנוהו – לא ישא את אשתו' –

בזה פירש בעל הטורים (ואתחנן) סמיכות הכתובים ולא תענה ברעך עד שוא, ולא תחמד אשת רעך – שלא יענה ויעיד על חברו שמת כדי ליקח את אשתו. ולכן נאמר שוא ולא 'שקר' – כי 'שוא' הוא שקר העשוי להתגלות [משא"כ עדות על גירושין אין שקרו עשוי להתגלות, בזה אין עד אחד נאמן אלא שנים, ואין השנים חשודים לחטוא בשביל היחיד (כמו שאמרו בירושלמי), לא כן עדות מיתה כשרה בעד אחד מדין תורה, ע' תשב"ץ ח"א פב]. (עפ"י משך חכמה דברים היז-יח)

יכולן שהיו להם נשים ומתו מותרים לינשא להם' –

על תופעת ריבוי נשים בישראל – ע' בספר הקטן 'עוללות' (ו) להרב החכם ראובן מרגליות ז"ל שהוכיח ממקומות רבים שלא היו רגילים כלל בנישואין לשתי נשים אף כי היה הדבר מותר מן הדין. ולא רק בין החכמים שלא ראוהו בעין יפה, אלא גם אצל המון העם לא היה הדבר מצוי שתהיינה לאיש שתי נשים. ע"ע במובא להלן מד.

דף כו

יכולן שהיו להם נשים ומתו – מותרות לינשא להם' שכיין שהיו להם נשים באותה שעה שהעידו או התירו – אין חשד, שמעמידים אותו על חזקתו שלא נתן עיניו באשה אחרת כשיש לו פת בסלו. ואולם אם היתה אשתו חולנית באותה שעה, משמע בירושלמי שחוששים (עפ"י מהרש"ל ועוד).

'הא דהואי קטטה הא דלא הואי קטטה'. לפרש"י אם היתה קטטה מקודם – מותר ואין חשש ריבון שהרי עדיין לא נתן דעתו על זו. ופירש המאירי שמדובר שהקטטה נוצרה מפני סיבה ידועה ומחמתה הוא מגרשה, ועל כן אין חשש שיאמרו מפני שענינו נתן באחרת ולכך גירש את אשתו, אבל אם אין ידוע בשל מה מגרשה – חוששים, והכל כפי ראות עיני הדיין.

ומהרש"ל פירש להפך (וכן הוכיח מהשמטת הרמב"ם); אם היתה קטטה מקודם שהעיד – חוששים שמא העיד כדי לישא את זו שהרי קטטה יש לו בתוך ביתו, ואם אין קטטה בשעה שהעיד – מותר.